

Шульгата М.О.

студентка 5 курсу 6 групи

Слідчо-криміналістичний інститут НЮУ імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник:

Федоров С.Є., к.ю.н.,

доц. кафедри фінансового права

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Справедливість як принцип податкової системи України: визначення проблеми

Одним з основних питань, яке намагалось досягнути людство в усі часи розвитку суспільства, починаючи від Сократа, Аристотеля та продовжуючи Д. Роулзом, П. Рікером, було питання справедливості. Існування такої полеміки щодо розглядуваного феномену обумовлює складність та багатоаспектність структури справедливості.

В загальній теорії держави та права, справедливість розуміється як основоположний принципправа, але навряд чи зараз можна знайти країну, де можуть безсумнівно сказати, що у них цей принцип в повній мірі є діючим. Не лише в Україні, але навіть у розвинутих країнах громадяни можуть бути невдоволеними своєю податковою системою, звинувачуючи в першу чергу саме недодержання принципу справедливості.

Загальнотеоретичні аспекти використання принципу справедливості в праві досліджувалися такими вченими як С.С. Алексєєв, В.С. Афанасьєв, В.М. Баранова, В.М. Лазарєв, С. П. Погребняк, С.В. Прийма, Л.С. Явіч та інші. Дослідженню питання застосування принципу справедливості у сфері оподаткування присвячено такими науковцями як В. В. Баліцька, Д. О. Білінський, О. О. Головашевич, С. Є. Федоров.

На думку Бандури О.О., доктора філософських наук, категорія справедливості (соціальної справедливості) оцінює суспільну дійсність, яку слід зберегти або змінити з позицій належного. Вона фіксує в узагальненому вигляді принципи взаємовідносин особи та суспільства, класів, соціальних груп, ґрунтовно характеризує людську діяльність. Вона потребує відповідності між практичною діяльністю окремих індивідів і соціальних груп та їхнім становищем у суспільстві, між правами й обов'язками, працею та винагородою, заслугами людей і їх суспільним визнанням. Будь-яка невідповідність у цих співвідношеннях розглядається суспільством як несправедливість. Соціальна справедливість – це не лише правильний розподіл між людьми продуктів виробництва та різноманітних благ, але й однакова можливість користуватися соціальними та політичними правами.

Беручи до уваги думку Бандури О.О., можна сказати, що справедливість в державному управлінні – це відповідність між діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування та становищем громадян у суспільстві. Тобто, цей принцип має гарантувати суспільству держава. Якщо діяльність державних інституцій є неефективною – відповідно значно погіршується і становище громадян. На мою думку, держава, в якій належним чином не функціонує розглядуваний принцип є політично й економічно занедбаною.

Цікаво, що з позицій захисту доходів громадян та їх певного соціального вирівнювання принцип соціальної справедливості оподаткування був обґрунтований ще А. Смітом, який свого часу підкреслював, що громадяни повинні брати участь у підтримці держави відповідно до своїх доходів, котрі кожний отримує під її охороною. Він також вважав, що

принципу справедливості має відповідати пропорційне оподаткування, коли особи з різними доходами вносять до бюджету однакову їх частку.

Відомий представник теорії добробуту А. Пігу, досліджуючи природу ефективного оподаткування, визнавав, що державний контроль у податковій сфері є правомірним задля підвищення достатку, однак він має здійснюватись на основі принципів рівності, еквімаржинальності (рівності на межі) та компенсації з урахуванням критерію справедливості. Тобто і тут ми простежуємо, що при податковому контролі, діяльність податкових органів має відповідати становищу громадян – мають враховуватися їхні права та законні інтереси.

Баліцька В.В. виділяє окремо горизонтальну та вертикальну справедливість у оподаткуванні. Зокрема, горизонтальна справедливість означає утримання рівновеликих податків із індивідів, котрі мають однаковий дохід. Принцип горизонтальної справедливості, або платоспроможності, передбачає, що до однакових доходів має застосовуватися відповідна податкова ставка. Вертикальна справедливість означає утримання податків із індивідів відповідно до їхніх доходів. Принцип вертикальної справедливості, або вигід, зводиться до такого: хто отримує від держави більше благ, той повинен платити більше податків.

Неможливо не оминати спроби визначити поняття справедливості в податковому законодавстві. Наприклад, в на сьогодні нечинному Законі України “Про систему оподаткування” від 25.06.1991 дотримання принципу соціальної справедливості зводилося переважно до захисту доходів малозабезпечених верств населення. Зараз в ст. 4 Податкового кодексу України встановлені основні засади податкового законодавства. Зокрема, визначено, що податкова система повинна ґрунтуватися на принципі соціальної справедливості, який передбачає встановлення податків і зборів відповідно до платоспроможності платників податків (п. 4.1.6).

Але, поняття “справедливість” є категорією моралі, а не правової науки, а тому воно не має специфічних правових ознак та не піддається правовому регулюванню. Воно має невизначений, оціночний та динамічний характер, що прирівнюється до понять “добро”, “зло”, “совість” і т.д. Але, незважаючи на “неюридичну” природу цього поняття, без справедливості не може бути здійснено правосуддя, досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності, і, звичайно, застосування відповідальності за порушення податкового законодавства. Навіть контрольні заходи суб’єктів податкового контролю мають бути справедливими по відношенню до суб’єктів, що перевіряються.

Отже, принцип справедливості є не лише науковою, а й практичною проблемою, яка має абстрактну й навіть ймовірну природу, що свідчить наповнення цього поняття тим змістом, яке в нього бажає вкласти будь-який вчений-дослідник, або практичний працівник. Також справедливість, як і будь-яка категорія моралі, є динамічною, зміст якої залежить від місця, часу і культури народу. Ідеального стану справедливості важко досягнути, однак можливо, завдяки гарантуванню цього принципу державою. Аналіз чинного податкового законодавства і практики правозастосування, дає підстави стверджувати, що на сьогоднішньому етапі розвитку нашої держави, цей принцип поки що має декларативний характер.

